

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА ЛІНГВІСТИКИ

**Актуальні проблеми аграрного, земельного, екологічного та
природоресурсного права: теорія та практика**

Круглий стіл, присвячений до дня юриста України

Збірник наукових праць

5 жовтня 2021 року

Біла Церква

2021

Актуальні проблеми аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права: теорія та практика

УДК: 349.42

БІЛОУС О.С., магістрант 2-го року навчання

Науковий керівник – **МЕЛЬНИК О. Г.**, к. ю. н.

Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СТРАХУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

В даній статті розглядається Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції в Україні, поняття страхування загалом

Ключові слова: Договір страхування, страховий фонд, предмет страхування

Нині Україна тримає високу планку у виробництві та експорті сільськогосподарської продукції як у Європі так і у всьому світі. Але при всьому цьому наша економіка переживає критичний період свого існування, можна сказати що це пов'язано з наслідками революції Гідності 2013-2014 рр., анексією Російською Федерацією Автономної республіки Крим та частини території Донбасу та Луганщини, політичною нестабільністю внаслідок цих подій, значною девальвацією національної валюти через падіння банківської системи, високим рівнем інфляції тощо. Всі ці фактори досить серйозно тиснуть на економіку країни, не даючи їй розвиватися швидкими темпами. Безперечно сільськогосподарська ніша відіграє значну роль в економіці України і є життєво важливою галуззю суспільного виробництва. Нинішній стан агропромислового комплексу України можна і потрібно характеризувати як такий має значну кількість ризиків і вимагає сучасних і прогресивних змін. При цьому можна виділити страхування сільськогосподарських культур як один з

найефективніших способів управління сільськогосподарськими ризиками. Розвиток і стратегічне вдосконалення саме сільськогосподарського страхування є стратегічно важливим для економіки держави в цілому, адже виявлення проблем та шляхів їх вирішення дозволить поліпшити стан економіки України в цілому, і ще більше збільшити вплив на світовий ринок сільськогосподарської продукції

Державна підтримка страхування здійснюється шляхом субсидування частини страхових платежів. Саме такий вид державної фінансової підтримки має велике значення, оскільки завдяки йому забезпечується реалізація одного з найбільш ризикованих видів страхування. Тому відшкодування частини страхових платежів з боку держави зміцнює фінансове становище страхувальників, в результаті чого створюються сприятливі умови діяльності для страховиків.

Дослідження правових та економічних основ державної підтримки страхування сільськогосподарської діяльності здійснювали В.К. Юдін, М.І. Ібатулін, О.О. Непочатенко, Т.Д. Кривошлик та інші відомі українські вчені. Але в сучасній українській економіці залишається необхідним вдосконалення механізму державної компенсації страхових платежів, а точніше їх частини. Незважаючи на широке висвітлення проблем державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції, за умов динамічних змін в економіці України виникає необхідність у систематизуванні й узагальненні системи державної підтримки страхування продукції сільськогосподарських виробників, що дало б змогу сформулювати практичні рекомендації, які можуть забезпечити належну якість державної підтримки. Водночас залишається необхідним вдосконалення механізму державної часткової компенсації страхових платежів з прив'язкою до фінансових результатів діяльності страхувальників.

Страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Предметом договору страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать закону і пов'язані, наприклад з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування) та з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності). [1].

Відповідно до договору страхування, коли настає страховий випадок, страховик(страхова компанія, чи страховий фонд)повинен виплатити страхувальникові(той хто застрахував своє майно чи річ) або іншій особі, визначеній у договорі, страхове відшкодування(у вигляді коштів або виконання робіт), а страхувальник повинен сплачувати страхові внески і не порушувати

інші умови домовленості. [2].Якщо говорити про звичайний договір страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою від певних сільськогосподарських виробничих ризиків, то потрібно додати, що договір страхування, який укладається між страховою компанією і виробником сільськогосподарської продукції зі страхування сільськогосподарської продукції на умовах визначених договором. Типові договори страхування створюються для кожної сільськогосподарської культури окремо і погоджується з державними органами. Обов'язковою моментом є те, що для того щоб сільськогосподарському виробнику стати учасником програми державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції, то такий виробник разом зі страховою компанією повинен використовувати тільки стандартні договори страхування.

Отже, застраховане майно це майно виробника сільськогосподарської продукції - це таке майно за яким існує договір страхування. при цьому застрахованим майном слід вважати ту продукцію яка є прямим результатом роботи виробника [3]. Загалом страхування - це певні специфічні правовідносини щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб при настанні окремих непередбачених несприятливих подій за рахунок грошових організацій, які з'являються шляхом сплати внеску (страхових внесків, страхових премій). Тобто можна сказати, що категорія страхування визначає систему економічних і юридичних відносин, що включає сукупність форм і методів формування цільових фондів грошових коштів та використання їх на відшкодування збитку при різних непередбачених несприятливих явищах (ризиках), а також на надання допомоги громадянам при настанні окремих визначених подій в їх житті.

Специфічними ознаками страхування в Україні слід вважати, наприклад - формування відносин відбувається тільки в тих випадках, коли можна говорити про наявність ймовірності настання непередбачених, несподіваних, несприятливих ситуацій, в результаті яких з великою часткою ймовірності може виникнути матеріальні збитки (матеріальний ефект), здійснення розподілу отриманого збитку між застрахованими учасниками страхування за рахунок того, що випадковий характер подій робить їх мало ймовірними для всіх учасників одночасно при формуванні відносин, факт страхування, яке передбачає перерозподіл збитку, як між учасниками, так і в часі.

За своєю суттю страхування є кооперацією по боротьбі з наслідками стихійних лих і протиріччями, що виникають у суспільстві через розходження майнових інтересів людей, оскільки сутність страхування полягає в розподілі збитку між усіма ділянками страхування. Таким чином, можемо сказати що страхування можна розглядати як елемент виробничих відносин.

Ключовим елементом страхових відносин є страховий фонд – який являє собою спеціальний фонд грошових або матеріальних ресурсів, які призначені для відшкодування збитку і(або)подолання наслідків непередбачених випадкових подій. Основним нормативним документом страхового права в

Україні є Закон України «Про страхування»[4]. Відповідно до Закону України «Про страхування» страховики – є фінансовими установами, створеними у формі акціонерних, повних, командитних товариств, або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України «Про господарські товариства», які отримали у встановленому законом порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності. Страхувальники –це ті юридичні особи або громадяни, які уклали із страховиком договори страхування та, відповідно, вносять страхові внески. Отримувач страхового відшкодування (бенефіціар) це страхувальник, застрахований (в особистому страхуванні), потерпілий (при страхуванні відповідальності), інша третя особа, визначена договором страхування.

Страхування базується на спеціальних принципах:

- 1) вільного вибору страхової компанії, мети, форми укладання договору;
- 2) існування можливості настання страхового випадку;
- 3) принцип довіри до кожної з сторін;
- 4) компенсація збитку яка реально відповідає втратам;
- 5) франшиза –певна сума яка передбачена договором, яку страхувальник повинен заплатити в будь-якому випадку, і не залежно від суми збитку;
- 6) суброгація - передача страхувальником страховикові прав на стягнення заподіяної шкоди з третіх осіб в межах виплаченої суми;
- 7) контрибуція - право страховика звернутися до інших страховиків, які за проданими полісами мають відповідальність перед одним страхувальником, з пропозицією відшкодування;
- 8) розумності і доцільності ; [5].

Сільськогосподарське страхування - це «вид цивільно-правових відносин, щодо захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, задіяних у сільськогосподарському виробництві, в разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством». Тобто можемо стверджувати що суть страхування продукції сільськогосподарського господарства полягає в «відшкодування втрат виробника сільськогосподарської продукції, які були нанесені впливом несприятливих природно-кліматичними умовами, відповідальним за це організацією (грошовим фондом)» [6]. Страхування ризиків виробництва сільськогосподарської продукції може відбуватися, в наступних формах: обов'язковій (урожай сільськогосподарських культур, багаторічних насаджень державних підприємств і врожаю зернових культур і цукрових буряків підприємств усіх форм власності, тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків) і добровільне (транспортних засобів, сільськогосподарської техніки, будівель, споруд, майна). Предметом страхування сільськогосподарських культур є:

- витрати господарства на виробництво культури;
- очікуваний урожай культури;

Важливий момент, станом на 2021 рік в Україні майбутній дохід від виробництва культури не виступає і не може виступати за договором предметом страхування, це пов'язано з економічними скачками цін на товари в Україні, це стосується не лише страхування, а всіх сфер суспільного виробництва в цілому. В сільськогосподарському страхуванні страхова вартість визначається в залежності від того, що є предметом страхування.

У сільськогосподарському страхуванні варто розрізняти збиток та фізичний збиток. Під фізичним збитком розуміється розмір недоотриманого врожаю на всій площі порівняно з плановим обсягом врожаю, зазначеним у договорі. Збиток – це грошовий вираз фізичного збитку, що обчислюється як добуток фізичного збитку з одиниці площі на площу посіву та на ціну реалізації, зазначену в договорі страхування.

При страхуванні сільськогосподарських культур, яке при цьому ставиться до майнового страхування, оскільки урожай відноситься до майна відповідно до Цивільного кодексу України, поняття «страхова виплата» і «страхове відшкодування» використовуються як своєрідні синоніми і завжди означають грошову суму, страховик виплачує страхувальнику в межах страхової суми і відповідно до умов договору страхування у випадках настання страхової події. Саме страхове відшкодування в абсолютній більшості випадків буде менше страхової вартості предмета страхування. Він обчислюється як збиток або частина збитку, нанесеного предмету страхування страховою подією. У страхуванні сільськогосподарських культур страхова сума це максимальна грошова сума, яку отримає страхувальник у разі загибелі врожаю. Залежно від того як співвідносяться між собою страхова сума і страхова вартість виділяють повне (страхова сума дорівнює вартості предмета страхування) і часткове страхування (страхова сума менша за вартість страхування). У цьому страхуванні страховими ризиками можуть бути:

- вимерзання, ожеледь, заморозки, льодова кірка, випрівання (на зимовий період);
- весняні заморозки;
- град, удар блискавки;
- землетрус;
- лавина, земляний зсув;
- пожежа;
- сильний вітер, пилова буря, шквал, смерч, суховій, видування;
- злива, сильна злива, тривалі дощі, павідь, паводок;
- засуха чи зневоднення на землях, які підлягають примусовому зрошенню або заводненню, дуже сильна спека, ґрунтова кірка, випадіння рослин;
- протиправні дії третіх осіб щодо рослинницьких насаджень та ін.

[7]

Страхування сільськогосподарських ризиків безперечно є найефективнішим варіантом зниження ризиків у сільському господарстві. Але

враховуючи що в Україні таке страхування є надважливим для сільсько-господарських виробників, ми бачимо таку картину що в нашій країні зроблені лише перші кроки в розвитку цього виду страхування. Актуальними при страхуванні сільськогосподарських культур залишаються класичні проблеми, які можна розділити на дві групи системні ризики та асиметрія інформації. [8].

Звернемо увагу на спосіб організації страхування сільськогосподарських ризиків, який сьогодні вважається унікальним на території кожної країни, оскільки формується тривалий час з урахуванням факторів та процесів, що притаманні кожній країні. Міжнародний досвід у галузі страхування сільськогосподарського виробництва свідчить про існування в країнах своїх, національних, систем страхування. При цьому кожна країна створює власну, необхідну їй систему страхового захисту сільськогосподарського виробництва з урахуванням особливостей національних традицій, звичаїв, потреб. Європейську модель характеризують як приватну, у якій рівень втручання держави в порядок організації і здійснення страхування є мінімальним. Дослідження вказують що в Європейському Союзі страхувальники купують страховий поліс за повною ціною, оскільки держава фактично не надає підприємствам додаткових субсидій чи компенсацій [9]. Сільськогосподарське страхування в ЄС не обмежується лише страхуванням врожаю, до нього також відноситься і страхування сільськогосподарських тварин, лісового господарства і теплиць. Страхування ризиків в сільському господарстві (особливо страхування від граду) має давні традиції і добре розвинене в Європі. Деякі страхові поліси охоплюють також страхування від морозу або обмеженого числа метеорологічних явищ. Таке страхування називають змішаним або комбінованим. Мультистрахування або комплексне страхування використовується лише в розвинених країнах або в країнах, де є підтримка з боку держави для сільськогосподарського страхування [10].

Якщо проаналізувати практику страхування продукції сільського господарства зарубіжжя, то можемо побачити що для страхових компаній притаманне страхування від чітко визначених випадків, це страхування від наслідків граду, морозу, та інколи пожежі. Але якщо участь держави у програмах страхування приватних компаній збільшується, то, і збільшуються і випадки за якими здійснюється страхування, тобто це очевидна ознака того, що страхування з використанням адміністративного ресурсу держави є набагато кращим ніж без такого [11]. Що ж стосується ризиків, то основний вид ризику в секторі тваринництва є санітарно-технічний ризик, але катастрофічні кліматичні ситуації також можуть мати безпосередній вплив на тварин або вплинути на пасовища і доступність кормів і, отже, на економічну стійкість сільськогосподарського підприємства. Епідемії серед тварин можуть призвести до істотних втрат для урядів, фермерів і всіх інших учасників виробничого ланцюжка, у яких бере участь худоба. В результаті неодноразових та потужних спалахів епідемій серед тваринництва Європейський уряд з того часу фінансує більшу частину прямих втрат, таких як вартість знищених тварин і

організаційних витрат. Непрямі збитки, пов'язані з простим виробництвом, майже завжди повністю покриваються самими фермерами, якщо вони не застраховані в приватному порядку.

Подібні встановлені на законодавчому рівні схеми фінансування мають структуру фонду, в якому фермери платять податки. Існуюча система покриття збитків щорічно переглядається з метою перенесення фінансування непрямих ризиків за системою співфінансування, як з державного так і з приватного секторів [12].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про страхування. Закон України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 18, ст. 78) URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356) URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Укладаємо договір страхування сільськогосподарської продукції <http://agro-business.com.ua/agro/u-pravovomu-poli/item/1875-ukladaemo-dohovir-strakhuvannia-silskohospodarskoi-produktsii.html>
4. Юдін В. Страхування сільськогосподарських ризиків / В. Юдін, О. Непочатенко. Молодий вчений. – 2016. – №11. – С. 632–634
5. Павленчик Н.Ф. Економічний розвиток аграрних підприємств на засадах диверсифікації їх діяльності. Економіка АПК. - 2019. - № 2 - С. 57
6. Жмурко І. Ризики в аграрному секторі та необхідність їх страхування / ІннаЖмурко. // економічний дискурс Міжнародний науковий журнал. – 2017. – №1. – С. 42–49.
7. Основи страхування сільськогосподарських культур. Навчальний посібник для аварійних комісарів – Київ: Міжнародна фінансова корпорація, 2012. – 496 с.
8. Правила добровільного страхування сільськогосподарської продукції [Електронний ресурс] // ПрАТ СК „ІНГОССТРАХ” – Режим доступу до ресурсу: http://ings.com.ua/wp-content/uploads/2015/12/pravila_silhoz.pdf
9. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 30.
10. Страхування. Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С.Осадець. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
11. <https://parlament.org.ua/2012/10/23/derzhavna-dopomoga-sutnist-i-printsip/>
12. Страховий ринок: сучасні виклики в умовах глобалізації : V Міжнар.науковопрактичн. семінар, 18-19 травня 2017 р. м. Львів [матеріали] /; За ред. Сич О.А.: – Львів: ЛНУ, 2017. –194с.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СТРАХУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ Білоус О.С.	C. 3
ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД Білоус Р.С.	C. 9
ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ В СФЕРІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ Бодрик О.М.	C. 13
ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОЗВОЛІВ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ Власенко І.В.	C. 18
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ Войтко В.О.	C. 24
ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА КРАЇН ЄВРОПИ Гарнага П.Є.	C. 28
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ: ЕКОЛОГО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ Горлова Д.В.	C. 35
ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОСВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ В ПЕРІОД СОЦІАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ Кавун М.О.	C. 40
ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ ВІД КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ Колісник Є.О.	C. 45
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЕКОЛОГІЧНИХ БІЖЕНЦІВ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ Кононюк П.О.	C. 50
ОСОБЛИВОСТІ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ Король О.О.	C. 58